

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شماره مجوز مجله : ۸۰۴۰۰

زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۰۵/۸

شناخت و تحلیل چالش های نوظهور پیش رو شهرهای ایران و جهان

ایمان ولیان^۱، محمد حسین بوچانی^۲

۱- دانشجوی دکتری شهرسازی، گروه شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران

۲- دکترای جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

چکیده:

توسعه شهرنشینی در جهان و به ویژه در کشورهای در حال توسعه، عوارض و مسائل گوناگونی را به همراه داشته است. شهر، دومین انقلاب بزرگ انسان بعد از انقلاب کشاورزی است. مقاله حاضر با رویکرد نظری و با روش توصیفی به تبیین چالش های پیش رو در عرصه شهرهای ایران و در عصر جهانی می پردازند. برای گردآوری اطلاعات از روش مطالعات کتابخانه ای بهره گرفته شده است. گرچه از هنگام پیدایش انسان در کره زمین، اکثریت افراد در آبادی ها، دهکده ها، شهرک ها و بافت های جمعی می زیسته اند اما با فرارسیدن قرن بیست و یکم و به ویژه در دو دهه پایانی قرن بیستم میلادی زمان وقوع دو رخداد مهم جهانی در تاریخ حیات بشری است. یکی از این دو رخداد شهری شدن و دیگری ظهور شهرهای جهانی است که بیشتر در کشورهای در حال توسعه نمود پیدا کرده است، چالش های نوظهور و تحول شهرهای کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه را باید به صورت رابطه پیچیده در ارتباط با نظام شهری جهان تلقی کرد زیرا همه شهرهای جهانی در کشورهای توسعه یافته واقع نشده اند هر چند محتمل است که این اصطلاح بیشتر شهرهای واقع در آمریکای شمالی و اروپا را در بر گیرد، اما مهم بودن شهرهای آسیایی و افزایش اهمیت برخی مراکز شهری آمریکای لاتین، ابعاد جدیدی را به معرفت شناختی چالش های شهری افزوده است. پژوهش حاضر بر آن است چالش های جدید را

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

در بستر جهانی شدن را در زمینه های مختلف سیاسی، اجتماعی، جمعیتی، و اقتصادی، فرهنگی را در کشورهای جهان و ایران مورد بررسی قرار دهد.

کلمات کلیدی: چالش، توسعه یافته، جمعیتی، معرفت شناختی

مقدمه:

شهرها پیوسته در حال دگرگونی است و بشر همواره کوشیده است تا بر چالش های موجود و پیش رو غلبه کرده و محیطی را برای زندگی خویش فراهم سازد که در آن به بالاترین سطح احساس رضایتمندی زندگی و زیست شهری دست یابد. در این خصوص، شهرها به عنوان مبدا وجودی تمدن بشری همواره مورد توجه علوم مختلف بوده و فضای پیچیده شهری، پیوسته اندیشمندان را برای خلاصی از مسائل، چالش ها و نارسایی ها و دستیابی به تعالی در زندگی شهری، به فکر اصلاح و ایجاد ساختارهای جدید شهری وادار نموده است. برنامه ریزان شهری

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

همواره می کوشند تا با نگاهی یکپارچه به تمامی ابعاد شهرنشینی برای گذر از چالش های موجود و محتمل با هدف پاسخ گویی به انتظارات جدید دنیای امروز توسعه دهند. امروزه شهرها نه تنها به برخورداری شهر از زیرساختهای سخت (سرمایه فیزیکی)، بلکه به طور فزاینده ای به وجود زیرساختهای اجتماعی (سرمایه اجتماعی و انسانی) در حوزه عملکرد بستگی دارد.

بیان مسئله:

شهرنشینی پدیده قرن است. شهرنشینی به یک روند اجتماعی نگران کننده در جهان به ویژه در کشورهای در حال توسعه تبدیل شده است. جهان در حال توسعه شرایط ناقص تری با رشد جمعیت بی اندازه، پیشرفت اقتصادی و اجتماعی مواجه است. این تراکم بی سابقه جمعیت چالش های عظیم در حوزه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی - اجتماعی آن شهرهای انسانی به وجود آمده است. (IRFD، ۲۰۰۲). شهرهای کنونی جهان سرمایه داری برآیند دگرگونی های بسیار پر پیچ و خمی در چارچوب پارادایم های مدرنیسم و پست مدرنیسم هستند که رفته رفته چنین شکلی یافته اند و بازتاب تاریخی و تکوینی شکل گیری خود هستند (حاتمی نژاد و عبدی، ۲۰۱: ۱۳۸۶). در کتاب انقلاب اسلامی؛ چالش ها و بحران ها، چالش را مترادف آسیب و بحران به کار برده (عبدالوهاب فراتی، ۵: ۱۳۸۱)، اگرچه تعریف صریحی از خود این اصطلاح ارائه نکرده است. البته عناوین مصاحبه ها و مقالات این کتاب نشان می دهد که مراد از چالش ها، مشکلات، کاستی ها، آسیب ها و معضلات می باشد. همچنین کتاب چالش های ایران و آمریکا بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، چالش را به معنای تعارض، اختلاف و تنش و شاید به طور ضمنی به معنای مبارزطلبی به کار گرفته است. (حمید معادی، ۱۳۸۱: ۲۸)

با توجه به موضوع بحث شده در اینجا ضرورت مطرح شدن موضوعی به نام توسعه شهری پایدار احساس می شود. پیتروال مفهوم اصلی توسعه شهری پایدار را اینچنین تعریف کرده است: شکلی از توسعه امروزی که توان توسعه مداوم شهرها و جوامع شهری نسلهای آینده را تضمین کند. (پیتروال: ۲۲ و ۱۹۹۳)

هر انسانی به هنگام مواجهه با چالش های گوناگون یکی از عکس العمل های زیر را انجام می دهد:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲- فرار

۳- مقابله

عکس‌العمل تسلیم در برابر چالش‌ها به این معناست که فرد خود را می‌بازد و دیگر هیچ کاری نمی‌کند. عکس‌العمل فرار به این معناست سرگرم کارهای مختلف می‌شود و حتی از فکر کردن به مسئله و چالش سرباز می‌زند. عکس‌العمل مقابله با چالش‌ها به این معناست که فرد در ابتدا می‌پذیرد که با یک مسئله روبرو شده است و می‌داند هر مسئله‌ای چاره و راه‌حلی دارد و در جهت حل و فصل آن مسئله عاملان و بااقتدار گام برمی‌دارد. روحیه تهاجمی از عزت‌نفس می‌آید. این افراد ایمان دارند که خود از پس هر مسئله‌ای برمی‌آیند و این افراد خود چالش‌ها را مدیریت می‌کنند و اجازه نمی‌دهند شرایط و مسائل و مشکلات آن‌ها را مدیریت کنند. در کتاب چالش‌های فراروی آموزش عالی در هزاره سوم نکات دقیقی درباره معنای چالش و تفاوت آن با واژه‌ها و اصطلاحات مشابه ذکر شده است که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود. (ورنر زد. هیرش و لوک ای. وبر. ۱۳۸۱)

- تفکیک بین مسائل (problems) و چالش‌ها (Challenges) و اینکه چالش‌ها ناظر به عوامل بیرونی هستند و مسائل ناظر به عوامل درونی
- هدف مطالعه چالش‌ها، رسیدن به راهبردهای عملی و نویدبخش است
- چالش‌ها با فرصت‌ها متفاوت‌اند؛ ولی چالش می‌تواند به فرصت تبدیل شود
- چالش‌ها و خطرات متفاوت‌اند و یکی از اهداف بررسی چالش‌ها، کاهش خطرات است
- بحران‌های کنونی، می‌توانند نمایانگر چالش‌های فراروی ما باشند

نکات فوق از جمله مواردی هستند که می‌توان آن‌ها را در تدقیق و تنقیح معنای چالش، مورد استفاده قرار داد. چنانچه مواجهه با چالش‌ها بر اساس مبانی فکری و چهارچوب عملی و رفتاری مبتنی بر حقیقت، عقلانیت و منطق صورت گیرد، هرگز چالش‌ها، به تهدید و بحران تبدیل و تأویل نخواهند شد و در ارتباط با آن‌ها محلی برای نگرانی و یأس نخواهد بود. اگر فرازونشیب‌ها و تحولات جوامع بشری، بخشی از روند تکاملی بشر تلقی شود و بروز چالش‌ها، نه امری غریب و ناخواسته، که بخشی از برنامه کلان و طراحی معقول و منطقی سرنوشت جامعه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

قلمداد گردد، نوع نگاه به چالش‌ها، تغییر یافته و هر چالشی، نویدبخش مرحله‌ای نوین در سیر تکاملی انسان تعبیر و تفسیر خواهد شد. بنابراین باید گفت نقش چارچوب‌های فکری و بینشی در مواجهه با چالش‌ها بسیار مهم است.

پست مدرنیسم دوره جدیدی است که همه مولفه‌های دوره مدرن و نیز دوران سنت را به نقد میکشد. پست مدرنیسم زمینه ظهور بیشتری یافت. پست مدرنیسم، جنبشی انتقادی در هنر و معماری است که در اواخر قرن بیستم از مدرنیسم نشأت گرفته است (Reich، ۱۹۸۹). پارادایم پست مدرنیسم برای حل مشکلات انسان مدرن به دنبال راه‌هایی است که صرفاً تکیه بر عقل و ساختار قدرت نباشد (پارسی پور و ضیاء توانا، ۱۳۹۲: ۶۳). پارادایم پست مدرنیسم برای حل مشکلات انسان مدرن به دنبال راه‌هایی است که صرفاً تکیه بر عقل و ساختار قدرت نباشد بنابراین بحث افول فرهنگ غرب را پیش میکشد بنابراین مباحث اخلاقی جدید مثل دفاع اخلاقی از فرهنگ غیر غربی را مطرح می‌کند و اینها مقدمه مباحث پیدایش جنبشهای صلح، محیط‌گرایی می‌گردد (امام جمعه زاده ۱۳۸۸: ۴۲)

چالش‌های شهری را به ده چالش اساسی تقسیم بندی گردیده است. از مهم‌ترین موارد عبارتند از:

۱- چالش‌های محیط زیستی

سرعت شهرنشینی همراه با وقایع جوی مکرر و شدید با تغییرات جهانی آب و هوایی دست به گریبان است، عامل شهرنشینی تأثیر تهدیدات زیست محیطی را تشدید می‌کند. تهدیدهای زیست محیطی رایج شامل سیل، طوفان‌های گرمسیری، بیابان‌زایی و ... هستند. به دلیل تراکم جمعیتی در شهرها، این گونه تهدیدها اغلب منجر به خسارت مالی و ویرانی می‌شود. استقامت و تاب‌آوری بیشتر شهرها در برابر این تهدیدهای زیست محیطی یکی از بزرگترین چالش‌های مسئولان شهر است و نیاز به توجه فوری دارد. هاردین این نقطه نظر را مطرح میکند که اگر همه، بهره‌گیری از دارایی‌های مشترک، اعم از زمین، دریا یا هوا را به حداکثر برسانند، نتیجه این کار نابودی همان چیزهای مشترک خواهد بود (ماتین: ۱۳۸۶، ۵) برای نمونه مساله سیلاب، چالش دیگر است. وقتی بارش‌های فصلی که در دو سال اخیر شاهد آن بوده ایم مرور می‌گردد و نوع استقرار فضایی کاربری‌ها و مورفولوژی شهرها و عوامل ساخت محیط انسان‌ساز همچون راه‌ها و گذرگاه‌های شهر که عمدتاً آسفالت می‌شود و راه برون‌رفتی برای آب وجود ندارد، می‌تواند به عنوان خطر سیل، جدی باشد. چالش

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

فرونشست زمین برای شهرهای بزرگ می‌تواند در درازمدت مشکل‌آفرین باشد. بحث ریزگردها هم مطرح است. در چالش‌های محیط زیستی، یک بحث مهم موضوع تغییر اقلیم است، این بحث برای کل دنیا به صورت یک مقوله جدی مطرح است و جزء نگرانی‌های جدی است.

۲- چالش منابع طبیعی

شهرها برای زنده ماندن به منابع مانند آب، غذا و انرژی نیاز دارند. پراکندگی شهری باعث کاهش مناطق آبریز موجود، اراضی کشاورزی و افزایش تقاضا برای انرژی می‌شود. در حالی که استفاده بهتر از فناوری می‌تواند بهره‌وری کشاورزی را تقویت کرده و از انتقال کارآمدتر برق اطمینان حاصل کند. بسیاری از شهرها همچنان برای تأمین این منابع به جمعیت رو به رشد شهری ادامه می‌دهند. فراتر از این الزامات اساسی، رشد چشمگیر باعث کاهش فضای سبز در شهرها خواهد شد و بر زندگی آنها تأثیر منفی می‌گذارد. با کم شدن آب شیرین و زمین‌های حاصلخیز کاهش می‌یابد، ممکن است قیمت مواد غذایی افزایش یابد و به فقیرترین کشور ضربه بخورد.

۳- چالش سلامت شهروندان

مهمترین سرمایه‌های یک جامعه سلامت شهروندان است. هر تهدیدی که سلامتی جامعه انسانی را تهدید و به چالش کشاند همچون شیوع بیماری‌های اپیدمی که سلامت انسان را تهدید می‌کند، نیازمند برنامه ریزی و اقدام عاجل جهت جلوگیری و بهبود شرایط سلامت جامعه را نیاز دارد. دیگر مسائله سالخورده‌گی شهروندان و کاهش نرخ باروری در کشور در سال‌های گذشته و تداوم آن در سال‌های آتی، ترکیب سنی جمعیت را در آینده نزدیک سالخورده می‌کند و این سالخورده‌گی جمعیت در آینده کشور را با چالش سالمندی روبرو می‌کند. با توجه به احتمال شیوع بیماری‌های مسری ناشناخته و جدید در آینده و توجه به این واقعیت که تا سال ۲۰۵۰ بیش از دو سوم جمعیت جهان در شهرها زندگی خواهند کرد، باید تغییری در سیاست‌های شهرسازی و برنامه ریزی شهری ایجاد شود تا شهرها را در برابر پدیده شیوع بیماری‌های مسری تاب‌آورتر کن. شهرسازان به ویژه در جدیدترین رویکردهایشان توصیه می‌کنند شهرها را طوری طراحی و برنامه ریزی کنید که حتی الامکان تحرک و جابه‌جایی در آنها آسان و زیاد باشد و جریان کالا، مسافر، خدمات و اطلاعات، درون و بین شهرها بدون هیچ مانعی صورت بگیرد. با اینکه حمل و نقل عمومی به شدت توصیه می‌شود، اما حق انتخاب

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

برای شهروندان باید حفظ شود و نباید اجباری بر استفاده از نوع خاصی از حمل و نقل وجود داشته باشد. هرچند این سبک شهرسازی در شرایط عادی از جنبه های مختلف عالی به نظر می رسد، اما در زمان بحران همه گیری بیماری های خطرناکی مانند کرونا امکان کنترل و اعمال مدیریت بر شهرها را توسط مدیران را کم می کند. اجتماعات محلی خودبسنده درون شهرهای بزرگ ضمن اینکه تراکم بالایی دارند، انسجام اجتماعی بیشتری می آفرینند و مزایای اقتصادی و اجتماعی بیشتری به همراه خواهند داشت. ضمن اینکه در مواقع بحرانی نیز امکان جداسازی این محلات آسان است؛ زیرا شهروندان ساکن آنها از آنجا که اکثر نیازهایشان را از درون محله تامین می کنند (شغل، خرید مواد غذایی، بهداشت و درمان و...) کمترین نیاز را برای خارج شدن از محله شان دارند. آنچه این محلات متراکم و خودبسنده را از تبدیل شدن به مناطق پرازدحام که امکان شیوع بیماری هم در آنها بالا است، باز می دارد، در دسترس بودن زیرساخت های فیزیکی با کیفیت به همراه برنامه ریزی استانداردهایی است که زیست پذیری را برای همه ساکنان ارتقا می دهند.

۴- چالش سیاست گذاری و نابرابری طبقاتی

وقتی صحبت از تأمین منابع اصلی و مقاومت در برابر تهدیدهای زیست محیطی می شود، پیش بینی گروه های مختلف ساکنان شهری نابرابر است. با افزایش تعداد افراد ثروتمند شهری، بسیاری از شهرها نیز شاهد افزایش تعداد فقیر شهری خواهند بود. گسترش شکاف بین داشتن و عدم وجود در بزرگترین موارد آینده برجسته می شود. این نابرابریها، در صورت عدم کنترل، جامعه را بی ثبات می کند و از مزایای توسعه شهری برمی خیزد. نیاز به سیاستگذاران برای اطمینان از اشتراک عادلانه ثمرات ثبات در سیاست گذاران وجود دارد. وجود تفاوت های دایمی در دسترسی به فرصت های اجتماعی و شغلی مفهوم نابرابری را در جامعه گسترش داده و شرایط نامتعادلی و به دور از عدالت و انصاف در برخورداری از امکانات شهری، رفاهی، آموزشی را در جامعه ایجاد می کند. نابرابری به طور کلی در دو مفهوم نابرابری واقعی و احساس ذهنی نابرابری شکل می گیرد. هیچ یک از افراد جامعه موقعیت موجود خود را برنتافته و به دنبال تغییر شرایط اجتماعی و اقتصادی خود به هر قیمتی است. همه به دنبال دست یافتن به منابع پول و قدرت هستند؛ خواه این فرصت از طریق رانت و قانون شکنی به دست آید خواه در سیر طبیعی و با تلاش و ارتقای سطح دانش فرد. در جامعه ای که افراد به هرچه چنگ می زنند تا احساس ذهنی نابرابری نسبت به خود و دیگران را از بین برند، شاهد فساد اداری و مالی گسترده خواهیم

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

بود. رانت، رشوه و زیرمیزی مفاهیمی هستند که در این فضا سربرآورده و رفته رفته به چارچوب نظام های مختلف رخنه می کند. وجود تفاوت های دائمی در قدرت خرید کالا و خدمات و دسترس به برخی امکانات در اقشار ویژه شکاف اجتماعی گسترده ای میان افراد جامعه ایجاد می کند. افراد نسبت به موقعیت و داشته های دیگران به دیده تردید می انگارند و گمان می برند که ثروت و دارایی افراد طبقه بالا از طریق رانت و به شکل غیرقانونی به دست آمده است. در این شرایط افراد با خشم و کینه به یکدیگر نگریسته و می پندارند که موقعیت و جایگاه های اجتماعی و اقتصادی رده بالا به شکل یکسان و عادلانه میان افراد جامعه توزیع نمی گردد. توزیع نامناسب سرانه های خدماتی و رفاهی در کلانشهرها یا استان های گوناگون احساس نابرابری را میان شهروندان تقویت می کند.

۵- چالش مصرف گرایی

قبل از هر چیز باید بین دو مفهوم بد مصرفی و مصرف زدگی تفکیک قائل شویم. در ادبیات دینی ما یک امر مذمومی وجود دارد به نام بدمصرفی یا اسراف. که منظور از آن استفاده بیش از حد و برداشت بیش از اندازه از طبیعت است، مثلاً بیش از اندازه مصرف کردن آب، نان، انرژی و غذا. به این موارد می گوئیم اسراف که در ادبیات و آموزه های دینی ما امری مذموم تلقی شده است. مصرف زدگی از فلسفه وجودی واجد پیامد های نامطلوبی است. از منظر فلسفه وجودی انسان گرا، انسان در اثر مصرف بیش از حد گویا به بعد جمادیت خود بسیار تقلیل می یابد. انسان گویا فراموش می کند که قرار است زندگی کند. زیستن انسانی به دلیل مصرف زدگی فراموش می شود. انسان ها در اثر مصرف گرایی خودشان را فراموش می کنند. تقلیل انسان به آن بعد حیوانیت یکی از پیامدهای مصرف گرایی است که فلسفه وجودی انسان به آن اشاره می کند. پدیده دیگری که به مساله مصرف زدگی ارتباط پیدا می کند، بی رحمی و سنگدلی نسبت به محیط زیست است.

۶- چالش انرژی

اتلاف انرژی و پیامدهای ناشی از آن امروزه به یکی از مهمترین معضلات جوامع و حکومتها تبدیل گردیده است. محدود و اتمام پذیر بودن منابع فسیلی و رشد روزافزون و لجام گسیخته مصرف انرژی در میان ملتها، آینده بشریت را با تهدیدهای جدی مواجه نموده است. امروزه شاهد هستیم که ماهیت جنگهای به وقوع

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

پیوسته در اقصی نقاط دنیا جنبه دستیابی به انرژی و منابع محدود آن را دارد. با توجه به مطالب گفته شده و پیش‌بینی‌های صورت گرفته توسط متخصصان امر قطعاً جنگ‌های آینده دنیا، جنگ‌های دستیابی به منابع انرژی خواهد بود. یکی از مهم‌ترین اهداف کشورها در راستای دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی ارتقای بهره‌وری است. بهره‌وری به معنای استفاده موثر و کارآمد از منابع در فرآیند تولید است. یکی از حوزه‌هایی که در محوریت بحث بهره‌وری در شهرها قرار دارد، انرژی است. ناگفته پیداست ارتقای بهره‌وری در شهرها با محدودیت‌ها و موانعی روبه‌رو است. کمبود بودجه شهرداری‌ها برای اختصاص وام به افزایش بهره‌وری انرژی و به‌کارگیری تکنولوژی‌های نوین و به‌طور کلی دشواری تامین مالی این تکنولوژی‌ها و همچنین قدرت محدود دولت‌ها برای سیاست‌گذاری در حوزه انرژی از این دست موانع است.

بطور کلی میتوان عوامل مؤثر در اتلاف انرژی را به سه دسته تقسیم کرد:

۱- وجود فرهنگ نامطلوب (غیر عادلانه، غیر عاقلانه و...) و الگوی نامناسب در مصرف انرژی

۲- عدم وجود مدیریت و سیاست‌گذاری صحیح (از جمله سیاست قیمت‌گذاری)

۳- بکارگیری فناوریهای در سطح نازل برای تبدیل، توزیع و مصرف انرژی (محمدیان، ۱۳۸۰)

همچنانکه در طرح ساختمانها و شهرها میباید تمام جنبهها و ابعاد اجتماعی، روانی و فردی انسانها را مورد توجه قرار داد و ساختمانی که بدون توجه به جنبه‌های فوق ساخته شود مطلوب نخواهد بود، ولی بطور قطعی میتوان گفت که در حال حاضر جوامعی که به اتلاف انرژی در ساختارهای کالبدی جامعه خود بیتوجه باشند در جهان رقابت آمیز کنونی جایی نخواهند داشت. اهمیت استفاده از روشهای طراحی در مقایسه با دیگر روشها در صرفه جویی مصرف سوخت و انرژی در این موضوع است که در استفاده از سایر روشها مانند عایق بندی، میباید انرژی به مصرف رسانده شود، در حالیکه استفاده از روشهای طراحی هیچگونه انرژی بجز انرژی اندیشه و شعور انسانی نیاز ندارد. از اینرو روشهای طراحی را میتوان در زمره روشهای پاک قلمداد نمود. (نقی زاده، ۱۳۸۱). چالش بسیاری از شهرها دسترسی محدود به وام و تامین مالی است. صرفه‌جویی در انرژی می‌تواند شهرها را برای حفاظت از انسان و محیط‌زیست انعطاف‌پذیر کند. سرمایه‌گذاری در بهره‌وری انرژی، افزایش پس‌انداز، تقویت اقتصاد خانوار و تسریع سرمایه‌گذاری محلی در زمینه تجارت و اشتغال را به همراه دارد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

طرح‌های بهره‌وری انرژی باید به مزایای قابل مشاهده و ملموس برای شهروندان منجر شود و به‌طور مستقیم به بهبود وضع زندگی آنها بینجامد. بسیاری از دستاوردهای ارتقای بهره‌وری انرژی مقرون به‌صرفه و زود بازده است.

۷- چالش مهاجرت

مهاجرت بی‌رویه و کنترل نشده پیامدهای نامطلوبی برای شهرها داشته است. این پدیده از یک سو موجب می‌شود برخی فرصت‌های شغلی از جوانان گرفته شود و از سوی دیگر پیامدهای ناخوشایند اجتماعی، امنیتی، فرهنگی و بهداشتی متعددی به همراه دارد. پدیده مهاجرت نیازمند مدیریت است، زیرا انواع معضلات اجتماعی را در پی خواهد داشت. مهاجرت تا چند دهه اخیر پدیده‌ای مطلوب تلقی می‌شد، چراکه اقتصاددانان مهاجرت‌های وسیع روستاییان و ساکنان شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ را راه‌حل مناسبی برای نیروی کار اضافی و همچنین جوابگوی نیروی کار مورد نیاز صنایع شهری می‌دانستند، ولی امروزه با توجه به سطح بالای مهاجرت و تحرکات جمعیتی بین نواحی مختلف جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و به تبع آن شکل‌گیری انواع ناهنجاری‌های فضایی، موضوع مهاجرت به یکی از مسائل پیچیده برای جوامع مهاجرپذیر و حتی مهاجرفرست تبدیل شده که جامعه ایران نیز با توجه به ترکیب خاص سرزمینی و جمعیتی از لحاظ فرهنگی، قومیتی، سیاسی و اقتصادی از این آسیب‌ها دور نمانده است. گسترش فیزیکی بی‌رویه شهرها، افزایش معضلات اجتماعی و فرهنگی، کمبود فرصت‌های اشتغال و کار، افزایش فقر، دسترسی ناکافی به مسکن و خدمات اصلی در نواحی شهری، کاهش وفاق اجتماعی، به‌هم خوردن تعادل جمعیتی استان‌های مهاجرفرست و مهاجرپذیر و به تبع آن ایجاد زمینه برای بروز انواع مشکلات و بحران‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی از جمله مشکلاتی هستند که در پی مهاجرت‌های گسترده اتفاق می‌افتد. افزایش سرقت، مشکلات اخلاقی، افزایش کودکان کار، توزیع مواد مخدر و ... از جمله معضلاتی است که مهاجرت‌های بی‌حساب و متداوم رقم می‌زند.

۸- چالش تکنولوژیکی

ناوری اطلاعات به عنوان یک پدیده نوظهور و قدرتمند، در سال ۲۰۱۰ میلادی نزدیک به ۸۵ درصد از امور جوامع مختلف جهانی را تحت تاثیر خود قرار داده است. سرعت تاثیرگذاری و گسترش این پدیده در زندگی بشر هزاره سوم بسیار زیاد بوده و موجب تغییرات اساسی در ساختارهای فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شده است و سیستم جدیدی از مدیریت را معرفی کرده است. کشورهای توسعه یافته و اغلب کشورهای در حال توسعه که دارای سیستم های خوش رفتار در مواجهه با فناوری های نوین می باشند ، با سرعت و به سادگی از منافع بی شمار فناوری اطلاعات و ارتباطات و کاربردهای آن استفاده کرده اند. اما دسته دیگری از کشورها که با دیدگاه ایدئولوژیک با این پدیده نوظهور برخورد می کنند ، مانع استفاده مردم کشورشان از این فناوری می شوند و متأسفانه خسارات جبران ناپذیری را به جامعه خود تحمیل میکنند.

در کشورهای جهان سوم همانند ایران با مدیریت صحیح می توان جاماندگی خود را از کشورهای پیشرفته جبران کرد و پایه پای دیگر کشورهای پیشرو در صنعت ، از منافع تکنولوژی های روز بهره جست ، اما این جز با مدیریت صحیح حاصل نمی شود.

در این عرصه شهر نیز به واسطه تحول مفهوم « فضای شهری » و ظهور زیرساخت نوین فناوری اطلاعات و ارتباطات متحول می شود. جهان تحت تاثیر این تحولات ، شکل جدیدی به خود گرفته و اکنون در حالی وارد قرن بیست و یکم شده که همه تغییرات سیاسی ، نظامی ، اقتصادی ، فرهنگی و اجتماعی آن ریشه در این انقلاب علمی تکنولوژیکی دارد. با پیدایش شبکه های نوین و جهانی اطلاعات و ارتباطات و تاثیرپذیری همه ابعاد زندگی بشر از این انقلاب تکنولوژیک ، جهان وارد جامعه جدیدی شده است که بعضی از محققان آن را « جامعه اطلاعاتی » نامیده اند. به کارگیری فناوری اطلاعات در زندگی روزمره شهروندان از طریق ایجاد تحول در مفاهیم فضا و شهر ، سبب شکل گیری تعاملی جدید بین برنامه ریزی شهری و این فناوری گردیده است. فناوری اطلاعات سبب تغییر در روش و سبک زندگی شهری و فعالیت های شهری خواهد شد. آنچه به عنوان کاربردهای عمومی فناوری اطلاعات در جهان امروز یاد می شود (از جمله دولت الکترونیک ، تجارت الکترونیک ، کار و اشتغال الکترونیک ، بانکداری و پول الکترونیک و غیره) ، در حقیقت نوعی دگرگونی در ساختار فعالیت های شهری را پدید می آورد و با خلق فضایی مجازی ، وابستگی به بعد « مکان » را کاهش می دهد. عدم توجه به این مهم می تواند پیامدهای نامطلوبی را در شهرهای معاصر داشته باشد که به تبع آن ، کیفیت زندگی شهروندان را تحت تاثیر قرار خواهد داد. بنابراین ، برای داشتن شهرهای پویا دارای اقتصادی کارآمد ، باید به سوی برنامه ریزی های الکترونیک که در ادبیات برنامه ریزی شهری معاصر از آن تحت عنوان « دگرگونی های نرم » یاد می شود ، گام برداشت. به زعم برخی از صاحب نظران ، انقلابی که در فناوری اطلاعات روی داده ،

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

باعث ایجاد جهشی عظیم در تکامل شهرها و حل معضلات پیچیده آن ها شده است. افزایش سریع فعالیت های از راه دور ، نظیر کار از راه دور ، خرید از راه دور و غیره ، قطعاً در شکل گیری فضای فیزیکی شهرها تاثیر خواهد گذاشت.

ما در کشوری زندگی می کنیم که تمام زندگی مردم به سیاست های کلان گره خورده است. مدیریت شهری در ایران همیشه دستخوش تحولات سیاسی حاکم بوده است. باروی کار آمدن هر حزبی سیاست های مدیریت شهری نیز دچار تغییر می شود. این نشان از فقدان برنامه جامع و دید روشن و مشخص مسئولین نسبت به مسائل شهر دارد. یکی از مهم ترین چالش های پیش رو تهدیدهای سایبری، باج افزارها هستند. آلودگی های باج افزار اکنون با پیچیدگی بیشتر و به صورت خودکار، حتی در پیشرفته ترین راه حل های امنیتی ایمیل نیز قابل نفوذ هستند، نمونه ای دیگر از تهدیدات امنیتی، حملات فیشینگ هستند که نگرانی اصلی مدیران امنیتی خواهد بود. همیشه می شنویم که تمام متخصصان امنیتی به دنبال راه حل هایی برای حل خطر روبه رشد حملات فیشینگ هستند. امروزه، بیشتر سازمان هایی که به دنبال تقویت امنیت در سرویس های ایمیل خود هستند، نیاز به مسدود کردن حملات فیشینگ دارند. در واقع یک نیاز ضروری و لازم در این سال ها در حوزه سایبری، پیاده سازی سامانه هایی است که بتوانند این نوع حملات را به خصوص هنگامی که از طریق ایمیل ارسال می شوند، شناسایی و مسدود کنند. طبیعتاً این ها زیرساخت های مناسبی هم می خواهد مانند شبکه فیبر نوری، پهنای باند اینترنت که به شدت با آن مشکل داریم، دسترسی به اینترنت و بانک داده ها. این هم چالش دیگری است که به هر حال باید به آن پردازیم.

۹ - چالش مشارکت اجتماعی

مسائله بیگانگی اجتماعی در بین شهروندان و عدم انفعال و حضور در رویدادهای مختلف اجتماعی نوعی بی میلی و اشتیاق در جریان های نوین شهرنشینی را در پی داشته است. فردگرایی و محصول حاکمیتی کاملاً دولتی و چیره گی بر بخش خصوصی از پیامدهای عدم نقش آفرینی شهروندان در امور و تصمیم گیری های اجتماعی می گردد. ایجاد فاصله میان فرهنگ عینی و فرهنگ ذهنی و شکاف میان خانواده و شهروندان از خودبیگانگی شهری را شکل می دهد. کم رنگ شدن وفاق و همبستگی گروهی شهر را در مواجهه با خطرات ضعیف و ناکارآمد خواهد ساخت.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۱۰- چالش رسانه

در دنیای امروز رسانه ها در حکم ابزار حسی افراد جامعه واسطه های انتقال اطلاعات و اخبار هستند. بهره گیری از رسانه ها در همه سطوح و در همه موقعیتها، می تواند زمینه سازی رفع بحرانها و چالش ها؛ حتی در اقشار ضعیف یا کم درآمد باشد. با توجه به نقش های گسترده رسانه ها، از جمله هدایت و راهنمایی، آموزشی و خبری، تفریحی و تبلیغی رسانه ها، همبستگی و انسجام بخشی محیطی، و بالاخره نقش انتقال میراث های فرهنگی در رفع معضل حاشیه نشینی و مدیریت این مقوله شهری و سایر مشکلات دیگر حیات شهری می توان زمینه سازی کرد.

نتیجه گیری و پیشنهادات:

در کنار پارادایم مشارکت مدنی در حل مشکلات و معضلات مربوط به شهرها و حل چالش های مدیریت شهری از طریق راه حل های ذیل می تواند به عنوان اجزای مدیریت شهری را پیشنهاد نمود.

- تعیین نقش و وظائف شهر

- تمرکز زدایی در چارچوب نظام متمرکز

- ایجاد نهاد برنامه ریزی شهری

- توجه به مدیریت یکپارچه

- تهیه و تدوین طرح راهبردی شهر

- تقویت دموکراسی و مشارکت اثر بخش مردم

- برقرار ساختن روشهای امن و پایدار تأمین انرژی

- تضمین اینکه رشد اقتصادی کمترین فشار را بر تشدید استفاده از انرژی میگذارد

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

- توسعه سیستمهای انرژی جایگزین
- افزایش مشارکت مردم از طریق رسانه ها در مدیریت شهری
- نقش رسانه ها در افزایش مشارکت شهروندان در تامین هزینه های شهری
- نقش رسانه ها در پویایی وزنده نگه داشتن حیات شهری
- هماهنگی سیاسی در موضوعات محیط زیستی
- تعادل طبیعی تغییرات جمعیت انسانی با اجزای دیگر عوامل حیاتی
- درک نسل جوان جوامع روستایی و سوق دادن تسهیلات و امکانات روستایی در جهت انتظارات این نسل
- ایجاد اشتغال در جوامع روستایی از طریق کارهای جنبی
- کاستن از جاذبه مشاغل کاذب شهری
- ایجاد نهادی برای سازمان دهی جریان های مهاجرت
- توجه به ارزش های دینی مانند: قناعت و پرهیز از اسراف و تبذیر
- اجرای عدالت اقتصادی و جلوگیری از انباشت ثروت، در دست عده ای خاص
- رشد نیروی کار در شهرها

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

منابع:

- امام جمعه زاده سید جواد و صادقی زهرا (۱۳۸۸) رویکرد انسان شناختی و جایگاه آن در دیدگاه پست مدرن، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین المللی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا، ۱۰۰ و ۷۵ ص، ۱۳۸۸ پاییز، شماره ۳
- پارسی پور، حسن و محمد حسن ضیاء توانا، پست مدرنیسم و شهر با تأکید بر الگوها و طرح های برنامه ریزی شهری، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال چهارم، شماره سیزدهم، تابستان ۱۳۹۲، (۱۳۹۲ ص ۷۶)
- حاتمی نژاد، حسین و ناصح عبدی (۱۳۸۶)، اقتصاد سیاسی و فضای شهری، ماهنامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۲۳۷-۲۳۸ صص، تیر و خرداد، ۱۳۸۶
- عبدالوهاب فراتی، انقلاب اسلامی؛ چالش ها و بحران ها، قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۸۱
- محمدیان، مسیح، (بهینه سازی مصرف انرژی، سومین همایش ملی انرژی ایران)، ۱۳۸۰
- نقی زاده، محمد، (ضوابط شهرسازی و معماری بهینه سازی مصرف سوخت، دومین همایش بهینه سازی مصرف سوخت در ساختمان. ۱۳۸۱)
- ورنر زد. هیرش و لوک ای. وبر، چالش های فراروی آموزش عالی در هزاره سوم، به کوشش رضا یوسفیان املشی، تهران: دانشگاه امام حسین(ع)، ۱۳۸۱
- ماتین، کلیف ۱۳۸۶. ابعاد سبز طراحی شهری ویرایش اول، کاوه مهربانی: مترجم، تهران: انتشارات پردازش و برنامه ریزی شهری.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

-Hall, P (1993). Toward Sustainable, Liveable and Innovative cities for 21st century, In Proceedings of the Third conference of the World Capitals, Tokyo, 22-28. 57

-Reich, R. American Heritage dictionary, s definition of postmodern, Cook, November(1989)

Understanding emerging challenges and analyzing solutions to the problems ahead
in the cities of Iran and the world

*Iman Valian , PhD Student of Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University
University, Tabriz, Iran.*

*Mohammad Hossein Buchani , PhD in Geography and Urban Planning, Shahid Beheshti
University, Tehran, Iran*

Abstract:

The development of urbanization in the world, especially in the developing post, brings with it a variety of tolls and jobs. The city is the second largest human revolution since the Agricultural Revolution. In the present article, by referring to a theory and using a descriptive method, we will explain the challenges ahead in the

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

margins of allowing Iran in the age of activity. It is useful to use library architecture to gather information. Although the majority of permitted settlements in the villages, hamlets, towns, and settlements have been dedicated to human creation on Earth, with the advent of the twenty-first century, and especially in the last two periods with the unparalleled Gregorian calendar, two more Mashhads date to life. He is human. Using these two events, we can point to other cities, and in the cities that can use this way, they can use this way in the participating countries, they can use this way, they can use this way. And in this way, they can use this city. With the use of recreational and recreational services, you can refer to different cities, and they can also be destroyed. Urban challenges have been added to the epistemological knowledge. Haj's research addresses new challenges in limiting international distribution among political, social, demographic, as well as cultural, cultural members in countries around the world and in Iran.

Keywords: Challenge, Developed, Demographic, Epistemological